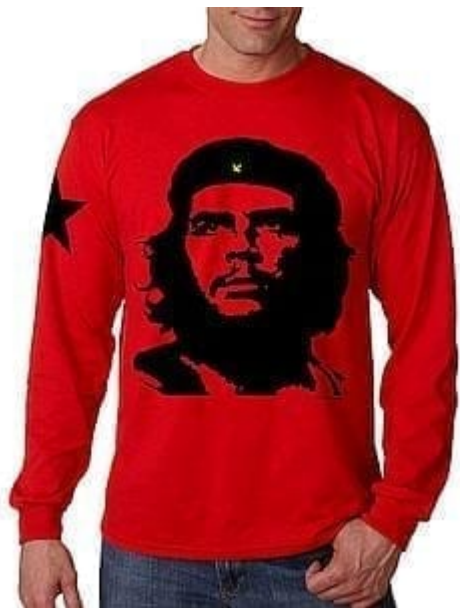




*Levicová politika jako dobrovolná
komodifikace lidské identity –
zcela v souladu se zájmy kapitálu.*

Autor: Christopher Pankhurst

Snad jedině slepec by si nevšiml, jak se současná levice svými stále nesmyslnějšími a nesrozumitelnými formami protestu odcizuje vlastním potenciálním voličům takřka spektakulárně. Jistě, halasně odsuzují Trumpa coby fašistu a Brexit jako projev jakéhosi urnacionalismu, ale jakou se doopravdy pokoušejí předložit alternativu? Každý, kdo by se touto otázkou alespoň trochu seriózněji zabýval, by velice brzo nutně dospěl k závěru, že žádné vážné míněné odpovědi nenabízejí.

Dětské nadšení z každé nové podoby proměnlivé identity je intelektuální trapas, který ohrožuje a rozkládá právě ony programové body, jejichž dosažení si levice přeje vidět. Za všemi těmi efektními násilnostmi a převleky tak nacházíme mnohem zásadnější problém, jež si levice odmítá připustit.

Ten spočívá v jejím (ne)porozumění povaze kapitálu.

Monumentální studie kapitálu z pera Karla Marxe byla geniálním dílem v tom smyslu, že se mu v ní povedlo pochopit a popsat základní, hloubkovou strukturu povahy průmyslové výroby, jež předtím zůstávala skryta. Marx opakovaně odsuzuje „buržoazní ekonomy“, kteří nevidí, že povaha procesu produkce komodit s sebou nutně nese i vykořisťování dělníků, protože tito dělníci jsou vypláceni pouhým podílem na zisku vznikajícím z jejich práce. Tento proces, vysvětluje Marx, probíhá prostřednictvím zhodnocení kapitálu, jímž dělník dodává komoditě nadhodnotu.

V rámci kapitalistické výroby lze totiž v továrnách z různých předmětů vytvářet i komodity nové; tak lze například ze sukna, knoflíků a bavlny vyrobit oblek. Hodnota tohoto kusu oděvu bude vyšší než součet hodnoty použitých komponentů, kvůli práci vynaložené na jeho výrobu. Dělník však nedostane vyplacenu celou výši této nadhodnoty, kterou jeho práce vytváří – část si jí totiž ponechává kapitalista pro sebe.

Tato nadhodnota představuje jádro marxistické kritiky kapitalismu a pro marxismus je dokonce natolik zásadní, že bez přijetí této kritiky nadhodnoty by se člověk vůbec neměl nazývat marxistou.

S vývojem marxistické teorie však stále častěji docházelo k vyvozování z ekonomické teorie výroby i do dalších oblastí lidské činnosti. Asi nejznámějším příkladem je činnost Frankfurtské

školy. Tuto intelektuální skupinu fascinovala myšlenka, že produkce kulturních artefaktů je prostředkem, jímž lze replikovat a ospravedlnit inherentně nerovné a vykořisťovatelské vztahy kapitalistické výroby. V první řadě se tedy zabývali povahou ideologie: jak by mohla posloužit k utvrzení oprávněnosti zájmů kapitálu; jak by mohla lákat lidi k tomu, aby se dobrovolně podíleli na svém vlastním vykořisťování a jak by jí bylo možné vzdorovat prostřednictvím umělecké činnosti, která by tyto skryté mechanismy ovládání kapitálem odhalovala.

Theodor Adorno, který často psal o kulturním průmyslu, ve svém díle načrtnul přímou spojitost mezi povahou průmyslové výroby a uměleckou tvorbou. Adorno považoval za nepřijatelné, aby se umělec soustředil na zábavu nebo estetický prožitek; tyto iluzivní strategie totiž slouží k pokračujícímu zakrývání a dočasnému ulehčení skrytého vykořisťování kapitalistického systému.

Dělník, který tráví své večery sledováním buržoazních her nebo televizních pořadů, na tom není o nic líp, než kdyby se prostě někde opíjel - účinek to má srovnatelný: sám před sebou tak zakrývá realitu vykořisťovatelského systému, na němž se svou prací podílí.

Adorno i jeho spolupracovníci se velice živě zajímali o potenciál umělecké tvorby odhalit tento vykořisťovatelský systém zvýrazněním skrytých mechanismů, jimiž se kapitalistická struktura snaží sama sebe ospravedlnit.

Jedním z nejvýznamnějších umělců, kteří podobné myšlenky uváděli do praxe, byl Bertolt Brecht. Na jeho pojetí dramatu je asi nejpozoruhodnější způsob, jímž se divákům snaží připomínat, že ve skutečnosti sledují divadlo. Zavrhuje tak myšlenku, že drama by lidi mělo vtáhnout do jiného světa, kde se můžou nechat pohltit příjemným či emotivním zážitkem. Pomocí nejrůznějších prostředků a postupů – jako když se jeho postavy obracejí z jeviště přímo k divákům – se snaží probořit čtvrtou stěnu a dodat tak dramatu politický náboj.

Největší problém tohoto postupu je vcelku nasnadě: ve snaze zprostředkovat složité a komplexní teoretické ideje takto komplikovaným způsobem se pravděpodobnost toho, že se velká část zamýšleného poselství ztratí v pomyslném překladu, blíží takřka jistotě. Diváky to sice od díla zřejmě odcizí, ale ne frankfurtskými akademiky zamýšleným, kriticky angažovaným způsobem. Navíc lze některé brechtovské techniky snadno izolovat a využít k úplně jiným účelům.

Proboření čtvrté stěny se tak stalo oblíbeným nástrojem i v populární zábavě. Jedním z novějších příkladů, na které jsem v poslední době narazil, je film *Marvelu Deadpool*, kde titulní hrdina opakovaně oslovuje publikum a činí meta-textové odkazy na další události v *marvelovském* filmovém univerzu. Celkem opodstatněně ale můžeme říci, že Brecht by *Deadpoolovým* (zne)užitím jeho techniky dramatické osvěty příliš nadšený nebyl.

Podobně i Adornem prosazovaný Schönbergův dvanáctitónový hudební systém zkoušku času příliš dobře nesložil. Adorno měl za to, že by hudba neměla být příjemná nebo uklidňující, ale

intelektuálně náročná – i v tomto případě kvůli postupující komodifikaci umění, která měla mít podle Adorna za následek další zamíření reality kapitalistické výroby.

Zejména populární hudba tak byla stále více zjednodušeným produktem kulturního průmyslu a jako taková jen další pomůckou pokračujícího procesu kapitalistického vykořisťování.

Adorno proto Schönbergovu náročnou a nepříjemnou hudbu považoval za účinný prostředek k vytržení posluchače z jeho ideologicky navozeného snění a jeho probuzení k opravdově autentickému momentu uměleckého pochopení, jež by mohlo existovat jako autonomní událost, a ne jen jako prefabrikovaná komodita kulturního průmyslu.

Asi nikoho příliš nepřekvapí, že dělníci světa Adornovu náklonnost k atonální hudbě nesdíleli. Stále totiž platí, že složité, avantgardní umění zůstává doménou středostavovské intelektuální elity a proletariát oslovuje jen okrajově – pokud vůbec. Trvalejší dědictví tak atonální hudba ve skutečnosti zanechala v prostředí filmové hudby, především u hororových snímků. Právě její znepokojivý a drsný rytmus z ní totiž činí ideální podbarvení hororových filmů. Slavná scéna ve sprše z filmu Psycho budiž asi nejznámějším příkladem.

Ironie je zde takřka do očí bijící: záměrem dvanáctitónové a atonální hudby bylo vytvořit formu vysoké kultury, jež by existovala mimo a nad komercí pošpiněnými výrobky zábavního průmyslu. **Toto umělecky i politicky progresivní hnutí se pokoušelo vyrvat hudbu sentimentálnímu sevření romantismu a zároveň vyvolat revoluční probuzení z ideologické nadvlády kapitalismu nad dělníky.** Místo toho se z ní ovšem rychle stal běžný – do stadia klišé – doprovod napínavých scén plných mučení a vraždění.

Co mělo obnažit a tak zbavit moci kulturní průmysl, se obratem proměnilo v jeden z jeho mnoha konvenčních nástrojů.

Vliv Frankfurtské školy, označované také jako Nová levice, spočíval především v přenesení důrazu z ekonomické na kulturní teorii. To zvěstovalo nástup éry levicové politiky identity s jejím důrazem na rasu, gender a sexualitu coby význačné faktory útlaku. Zprvu mnozí Frankfurtskou školou ovlivnění teoretici očividně usilovali o propojení kritiky procesů kapitalistické produkce s těmito ostatními formami sociologické identity, když se snažili ukázat, že nerovnosti mezi identitními skupinami vznikají následkem od kapitalismu neoddělitelných nerovností.

Časem se však tyto s identitou spojené otázky samy o sobě staly svébytnými tématy a na spojení s povahou kapitálu se tedy z větší části jakoby zapomnělo. **S otázkami rasy, genderu a sexuality se dnes běžně nakládá samostatně do té míry, že se stávají – fakticky, i když ne nutně úplně záměrně – rozhodujícím faktorem pozice člověka v progresivní hierarchii.**

Heterosexuální běloch tak *nevyhnutelně* musí existovat v privilegovaných podmínkách, bez ohledu na svůj vztah k výrobním prostředkům nebo vlastnictví kapitálu.

Protože levice stále více zapomíná, že sociální nerovnost je plodem povahy kapitálu, upíná se nutkavě k ideji, že ctnost nebo zlo tvoří pevnou charakteristiku té které identity. **Touto formou esencialismu se tak podle svých vlastních kritérií sami stávají fašisty.**

Celý tento paradox je vlastně vůbec možný jedině proto, že oddělovat kulturní a ekonomické otázky je dnes vnímáno jako přijatelné. **Jak jsme si ale ukázali, lze-li uměleckou tvorbu zmobilizovat k obrodě revolučního citění, stejně snadno ji může využít i kapitál takovými způsoby, jež kompletně podvracejí původní záměr této činnosti.** K něčemu podobnému pak dochází i obecněji na poli levicové politiky identity.

Jedním z módních pojmů, k nimž se soudobá levice ráda upíná, je proměnlivost (fluidita). Leckomu se může koexistence proměnlivé identity s výše popsaným esencialismem zdát paradoxní – a pro levice to skutečně znamená značný problém. Jejich argumentace – pokud tedy vůbec lze přijít s nějakým soudržným a logickým vysvětlením – zní podle všeho nějak následovně: Identitu, ať už v podobě genderu, sexuality nebo rasy, nelze omezovat jednoduchými a jasnými definicemi, vždy se totiž bude plynule pohybovat za tato vymezení do nových a nových vyjádření.

Identita existuje na spektru, na němž se nachází nekonečné množství bodů. A tak nelze například o pohlaví (genderu) přemýšlet jako o binární volbě mužské-ženské; a i proto lidem, kteří chtějí upravit informace o svém genderu, dnes Facebook nabízí plných 71 možností.

Navzdory této naprosté proměnlivosti identity však prý lidé musí čelit sociální skutečnosti, že se k nim přistupuje podle pevných (a tím pádem falešných) pojetí identity. A tak heterosexuální běloch ve skutečnosti vůbec není bílý, heterosexuální ani muž, neboť tyto kategorie vlastně neexistují, jde o pouhé společenské zvyklosti. Ale právě proto, že existují coby společenské zvyklosti, nabývá člověk vnímaný jako heterosexuální běloch s tím spojenou privilegovanost, zatímco černoška bude vnímána podle společenských konvencí příslušející této kategorii – a tak dále.

Tato argumentace je však poznamenána dosti zásadním rozporem. Nastíněná pojetí proměnlivosti – nebo „proudění“, jak by mohl nazvat někdo jako Deleuze – se značně rozšířila s rozvojem levicové politiky identity. **Pevné či stabilní chápání identity se považuje za pouhý společenský konstrukt nebo projev psychologického potlačení. Tato oslava tekutosti a odmítání veškerých pevných bodů je však plně v souladu s prouděním kapitálu.**

Kapitál totiž stojí zcela v rozporu s jakoukoliv tradičně strukturovanou společností, jelikož takováto struktura omezuje jeho pohyb a zpomaluje tak jeho vlastní zhodnocování. Sám Marx byl ve své době zděšen, že síla kapitálu vtahuje na pracoviště i ženy, což považoval za nehoráznou pohanu lidské důstojnosti.

Proto bychom měli současnou expanzi levicové politiky identity chápat jako dobrovolnou komodifikaci lidské identity – zcela v souladu se zájmy kapitálu. Touha dál a dál šířit stále početnější „inter“ a „cis“ identity nemá nic společného s ekonomickou

nerovností ani ideologickou represí, vychází totiž z konzumní touhy zachovat si iluzi volby nabízené trhem. **Levice se ze zcela sobeckých důvodů rozhodla opustit svůj odpor k volnému toku kapitálu a namísto toho si užívá z těchto toků kapitálu vycházejících požitků.**

Oproti teorii a praxi Nové levice nenajdeme v idejích současné levice ani náznak kritiky globálních toků kapitálu. Jakkoliv byly novolevicové metody odporu snadno kooptovány do kapitalistického systému produkce, daly se přinejmenším považovat za tvůrčí formu úsilí postavit se problému kapitalistické produkce čelem. Soudobá levice se však na tomto systému podle všeho podílí dobrovolně a důkladným rozložením všech tradičních forem identity – a dokonce i samotné ideje, že by něco takového jako pevná identita vůbec mohlo existovat – se pustila do likvidace jedné z nejúčinnějších zábran proti neomezenému toku kapitálu.

Pravici tím pádem připadá úkol přijít s dobře promyšlenou kritikou kapitálu, jež se bude zakládat na posvátnosti jistých pojetí identity. K úspěchu této mise bude třeba rozhodným způsobem zaujmout stanovisko, že národní hranice jsou nezbytné pro bezpečnost lidí uvnitř těchto hranic. **A pokud bude bezpečnost nebo blaho národa ohrožovat pohyb kapitálu nebo imigrantů, pak právě na hranicích musí dojít k zastavení tohoto pohybu.**

Ať je konkrétním nebezpečím terorismus, zločin nebo *outsourcing* pracovních míst, z hranic je třeba znovu učinit neproniknutelnou zábranu, jež se bude otevírat jedině ku prospěchu a se souhlasem národa. Tak se z posvátnosti národní identity znovu stane nikoliv otrok, ale pán kapitálu. Skutečnost, že se tyto myšlenky dostávají v Americe i Evropě stále více do popředí pozornosti, naznačuje možnost obratu, který by skutečnou pravici vrátil zpět na výsluní.

Nadvláda horečnatých přeludů levice se tak snad konečně nachyluje ke konci. V takovém případě by se ze skupin, jež až do nedávna tradičně tíhnuly k levici, znovu povětšinou rekrutovali příznivci pravice.

Úvaha Christophera Pankhursta *The Co-option of the Left: Its Fatal Misunderstanding of Marx* vyšla na stránkách Counter-Currents Publishing 13. února 2017.